

competence formation is achieved by active application of information and communication technologies with different forms and methods of training activities organization.

Key words: *communicative competence, information and communication technologies, professional training of translators.*

УДК 821.111

МІТЯГІНА С. С.

Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

У ПОШУКАХ ПРОТОТИПУ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ РОМАНУ ЕТЕЛЬ ВОЙНИЧ «ОВІД»: РОДИННО-ПОБУТОВА ВЕРСІЯ ВИНИКНЕННЯ ОБРАЗУ АРТУРА БЕРТОНА

Анотація

У статті висувається нова гіпотеза щодо встановлення історичного прототипу головного героя роману Етель Войнич «Овід». Висловлюється думка, що образ юного Артура Бертона мав конкретного прототипа – двоюрідного брата письменниці Артура Буля. Доводиться, що подібність між ним та персонажем твору охоплює як зовнішні характеристики, так і внутрішній світ. Наводиться низка аргументів на користь цієї авторської гіпотези.

Ключові слова: *Етель Войнич, Овід, Артур Бертон, Артур Буль, прототип.*

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, коли країна прагне до європейської інтеграції, особливої актуальності набувають дослідження історичних, культурних та суспільно-політичних зв'язків між нашою державою та європейськими країнами. З даної точки зору непересічне значення для вітчизняної культури має вивчення біографії та творчості видатної британської письменниці, перекладача, композитора, популяризатора української культури в англослов'янському світі, громадського діяча, творча й суспільна діяльність якої найтіснішим чином пов'язана з Україною. Актуальність даної тематики обумовлюється також інтересом європейських науковців до постаті Е. Войнич, що зростає останніми роками.

Слід зазначити, що попри світову популярність головного творчого добутку Е. Войнич – роману «Овід», літературних джерел, присвячених письменниці, невинувато мало, причому більшість матеріалів презентують дані, почерпнуті з праць провідного дослідника її життя та творчості Є. Таратути. У 1930–1980-х рр. свої наукові та публіцистичні роботи присвячували Е. Войнич такі автори, як Я. Кірпічев, Н. Курдюмов, С. Марвич, І. Нусінов, Є. Петров, В. Полек, Л. Потьомкіна, Н. Трапезнікова, Т. Шумакова. Попри той факт, що вони сприяли розробленню даної теми, більшість праць зазначених дослідників мали на собі відбиток радянської ідеології, що обумовлювало відносну вузькість спектру аспектів, що вивчалися, та обмеженість можливих варіантів інтерпретації згадуваних фактів.

Останніми десятиліттями інтерес до тих чи інших аспектів творчої спадщини Е. Войнич виявляли такі дослідники, як С. Горбунова (вивчає інтерпретацію «Овода» в Росії після розпаду СРСР та інші питання), Н. Дорофєєва (цікавиться історією екранізації роману «Овід»), Т. Дудіна (аналізує прийоми образотворчого мистецтва в романі «Овід»), Н. Ігнатєва (досліджує модальні засоби в мові роману «Овід»), О. Міронов (розглядає міфологічні паралелі у творах «Дев'яносто третій рік» В. Гюго та «Овід»).

В американському та європейському науковому середовищі інтерес до постаті Е. Войнич проявляється насамперед у працях П. Блевінс (розглядає біографію письменниці в кон-

тексті дослідження життєвого й творчого шляху М. Скотт), Дж. Кеннеді (головним чином зосереджує увагу на Манускрипті Войнич), С. Піастра (вивчає представлення Романьї в романі «Овід», у його екранізаціях та книжкових ілюстраціях), М. Рікуччі (розглядає вікторіанські паралелізми у творах «Овід» та «Вічне місто» Х. Кейна), А. Фарсетті (досліджує радянські екранізації роману «Овід» як відображення різних культурних періодів СРСР) та ін.

Значна частина наукових та науково-популярних публікацій присвячена пошуку прототипу головного героя роману «Овід». До кола авторів таких праць входять П. Горелік, В. Зоркін, О. Кара-Мурза, С. Марвич, О. Прокоф'єва, Є. Таратута, С. Шевченко та ін. Ними висувуються різноманітні гіпотези та називаються такі імена, як Христос, С. Степняк-Кравчинський, Дж. Гарібальді, Дж. Мадзіні, С. Рейлі, В. Караулов, М. Войнич, Д. Веневітінов та ін. У свій час нами було доповнено список можливих прототипів Овода за рахунок вивчення подібності між ним та відомими постатями Ф. Орсіні й А. Кіріазісом [4], а також давньогрецьким філософом Сократом [3].

Важливо зазначити, що досі пошуки прототипів здійснювалися переважно за історичним принципом (критерієм слугувала близькість образу Овода до типових лідерів національно-визвольних рухів, видатних революційних діячів) або за світоглядним (за критерій насамперед бралася подібність еволюції поглядів головного героя роману та історичних осіб у процесі переживання ними складних життєвих випробувань).

Утім, враховуючи, що письменниця в час написання роману була молодою й доволі екзальтованою жінкою, важливо відпрацювати й більш особисто-ліричні версії походження прототипу Овода, зокрема дослідити вірогідність запозичення певних рис головного героя твору в реальних осіб, котрі оточували Етель у родинному та побутовому колах.

Відповідно, новизна нашого дослідження полягає в розширенні кола ймовірних історичних прототипів Артура Бертон.

Метою статті є висунення та обґрунтування родинно-побутової версії (гіпотези) виникнення образу головного героя роману «Овід» із урахуванням життєвого досвіду письменниці Е. Войнич.

Наша гіпотеза полягає в припущенні, що образ юного Артура Бертон (як зовнішні характеристики, так і внутрішній світ) мав прототипом двоюрідного брата Е. Войнич Артура Буля (1859–1935). Він був сином Чарльза та Міллісент Буль та доводився племінником Джорджові Булю, батькові Етель. З існуючих джерел відомо, що Артур емігрував з Англії, вірогідно, спочатку в Канаду, а потім до Нової Зеландії. Разом із дружиною та новонародженим сином у 1892 р. він оселився в Сідней в Австралії. За певними даними, у 1899 р. приєднався до озброєних сил, служив у Південній Африці. Артур працював чорноробом та косарем. У перші десятиліття ХХ ст. він працював на каменотеса Джеймса Бута, згодом одружився на його молодшій дочці Мюріел (це його другий шлюб). Син Джордж від першого шлюбу загинув, коли йому було одинадцять років, від другого шлюбу народився син Уолтер. Артур Буль помер у 1935 р. та похований у Сідней [6].

Артур перетинався з Етель у важливий, важкий та певною мірою навіть трагічний для останньої період життя, коли вона в дитинстві була змушена жити в будинку його батька. Вона провела там півтора-два роки та пізніше згадувала той час як період психологічних випробувань, несправедливих звинувачень, надмірної суворості свого дядька.

Висунута гіпотеза щодо того, що Артур Буль став прототипом юного Артура Бертон, базується на низці аргументів. Насамперед необхідно розглянути зовнішній вигляд героя твору «Овід». Існують достовірні дані щодо мотивації письменниці до створення саме такого образу молодого Артура. Із цього приводу сама Е. Войнич згадувала, що восени 1885 р., коли їй був 21 рік, вона вперше опинилася в Парижі й провела там декілька місяців. «У Квад-

ратному салоні Лувра я побачила знаменитий портрет італійського юнака, відомий під назвою «Людина в чорному», який приписують пензлю Франція, Франчабіджо, Рафаеля тощо, і історія «Овода» якось викристалізувалася в мені... Крім блакитних очей Артура, портрет «Людина в чорному» став джерелом для мого описання його» [Цит. за: 5, с. 268]. Своєю чергою, О. Аджубей пропонує дещо інакше цитування висловлення Е. Войнич: «У молодості я була в Парижі й побачила в Луврі портрет італійського юнака XVI століття. Я стояла перед ним дуже довго... І в той день удома я почала писати. Але, звісно, справа не лише в портреті...» [1].

Українськими в даному контексті є результати дослідження Т. Дудіної, яка стверджує, що вплив образотворчого мистецтва на Е. Войнич не обмежився використанням зовнішнього вигляду юнака з портрета при створенні образу Артура. Вона зазначає: «На художню концепцію роману Е. Л. Войнич здійснили вплив образи мистецтва Відродження. Картина художника тут наче розчинена в зображувальній тканині роману, в пластиці героїв, в оточуючому середовищі». Дослідниця наводить як приклад, зокрема, описання погляду Артура, що присутні у творі, котрі, на думку Т. Дудіної, сприймаються як «характерні деталі леонардівського стилю: усмішка героя й погляд напівзаплющених очей, що з'являється в найбільш значущих епізодах роману, як знак стриманості, душевної замкнутості». Вона доходить висновку, що нагадують леонардівський стиль і особливості «гри зі світлом», описання жестів та міміки головного героя, описання природи [2].

Таким чином, вибір зовнішнього вигляду Артура не залишає місця для домислів, зовнішність персонажа списана з картини, яку Е. Войнич любила й із копією якої не розлучалася до глибокої старості. Цей факт жодним чином не суперечить висунутій нами гіпотезі, адже, на наше переконання, даний портрет так глибоко вразив її та викликав глибокі почуття саме тим, що зображений на ньому молодий чоловік мав значну схожість із дуже дорогою й значимою для неї людиною – Артуром Булем. Дане припущення підтверджується тим, що існує подібність між зовнішністю Артура Буля та молодого італійця на зазначеній картині.

Серед інших фактів на користь запропонованої гіпотези варто зазначити наступне:

– Артур був сином Чарльза Буля, у будинку якого Е. Войнич вимушено провела певний, надзвичайно складний для неї, за визнанням самої письменниці, період свого дитинства. У 1872 р. восьмирічна Етель через скрутний фінансовий стан родини та за рішенням матері опинилася під опікою свого дядька – батькового брата. Маленька дівчинка, котра страждала від хвороби та була відірвана від матері й сестер, від звичного оточення, мусила підлаштовуватися під суворі правила, що існували в сім'ї Ч. Буля. Усе це робило життя Етель в будинку дядька важким і сумним. Можна припустити, що вона знайшла захист, підтримку й турботу в особі Артура, який був на декілька років старший за дівчинку.

Після ранньої смерті трьох дітей Буль молодшими стали Артур та Міллісент [7]. Попри те, що молодша дочка Ч. Буля була ровесницею Е. Войнич, близьких дружніх стосунків у них не склалося. Вірогідно, дівчинка, що стала напівсиротою в ранньому віці, була позбавлена батьківської любові, виховувалася в сім'ї, де зростали лише дочки, більше тягнулася до дещо старшого за неї двоюрідного брата, ніж до ровесниці-кузини, адже для неї це був новий досвід спілкування з хлопчиком. Враховуючи все зазначене, видається цілком можливим, що Артур став для Е. Войнич свого роду героєм, і навіть у подальші роки вона пам'ятала його як еталон чистоти, доброти, благородства та вирішила відобразити його в особистості головного персонажа своєї книги.

Важливим фактом, який нагадує сюжет роману «Овід», є те, що Артур Буль покинув батьківську сім'ю та рідну країну, коли був ще дуже молодим (за різними даними, у період від 19 до 21 року), емігрувавши до Канади, потім до Нової Зеландії, а згодом – до Австралії [6].

Ще одна подібність до роману полягає в тому, що лише надзвичайно вузьке коло людей володіло інформацією щодо його місцезнаходження. Емігрувавши, А. Буль перервав зв'язок зі своїм батьком, принаймні на певний час. Враховуючи особливості характеру Е. Войнич та те, що в той період вона знаходилася в підлітковому віці, можна припустити, що всі ці факти здавалися їй доволі романтичними й привабливими. Головний персонаж її першого роману вчиняє таким саме чином, хоча й з інших причин.

Незначним сам по собі, але вагомим у контексті наведених доводів є факт співпадіння імен головного героя роману «Овід» та кузена письменниці, а також однакова початкова буква їхніх прізвищ (у скороченому варіанті імена обох звучать як Артур Б.).

Е. Войнич воліла не відповідати на запитання щодо реального прототипу Артура Бертоне, що дозволяє припускати наявність особистих мотивів у авторки утаємничувати постать людини, яка не була відомою публічною особою, проте мала для неї певне інтимно-особистісне або навіть сакральне значення. Цю гіпотезу підтверджує й той факт, що копія портрету італійського молодого чоловіка XVI ст. супроводжувала письменницю все життя. Факт зберігання жінкою протягом 75 років портрету невідомого чоловіка, котрий став прообразом Артура Бертоне, може означати, що зображений на картині нагадував письменниці про важливі особисті переживання та виступав у якості або її омріяного життєвого супутника, або джерела ностальгічних переживань, або символу чеснот близької в дитинстві людини.

З метою підтвердження або спростування висунутої гіпотези ми звернулися до внучатого племінника Е. Войнич, онука Артура, Кевіна Буля. Він займається дослідженням історії роду Буль та з 1998 р. веде активну роботу зі збору й популяризації інформації про своїх пращурів та їхніх нащадків, котрі мешкають у Великобританії, Канаді, Австралії, Сполучених Штатах Америки, Китаї тощо. Крім того, К. Буль є власником низки архівних документів, пов'язаних із Артуром Булем, а також фотографій його та членів його родини.

Ознайомившись із змістом нашої гіпотези та запропонованими аргументами, що підтверджують її імовірну достовірність, Кевін Буль люб'язно погодився відповісти на наші запитання. Насамперед він зазначив: «Коли я вперше читав «Овода», я теж дійсно асоціював Артура з моїм дідом Артуром Булем».

Нами було поставлено питання щодо наступного: чи був Артур Буль глибоко релігійною людиною; який характер носили взаємовідносини між Етель та дітьми її дядька Чарльза, зокрема Артуром; як довго Етель перебувала в будинку Чарльза Буля; чи підтримували Етель та Артур зв'язок після того, як вона залишила будинок свого дядька.

За даними К. Буля, батько Артура Чарльз був глибоко релігійним та належав до церкви High Church of England, як і його дружина. Усі їхні діти в юні роки були послідовниками цього вчення, у тому числі в той час, коли Етель знаходилася в їхньому домі в 1872–1874 рр. Багато членів даної родини (включаючи наших сучасників) були глибоко віддані церкві.

За словами К. Буля, його батько знав про свою відому тітку Етель, та, на його думку, «стосунки між нею та Артуром носили характер підтримки й родинної близькості, оскільки в неї не було батька». Хоча він не має матеріальних доказів, розповіді його батька змушують його вважати, що Артур листувався з Етель.

Щодо зовнішності Артура Буля та чоловіка з портрету Кевін Буль, маючи можливість порівняти їх за допомогою фотографій Артура, наголосив, що чоловік, зображений на картині, має риси, які притаманні представникам родини Буль, насамперед схожі форма носа та глибоко посаджені очі.

Отже, усе вищезазначене дозволяє зробити наступні висновки й припущення:

– постать Е. Войнич, видатної британської письменниці, перекладача, композитора, популяризатора української культури в англomовному світі, громадського діяча, творча й

суспільна діяльність якої найтіснішим чином пов'язана з Україною, залишається поза увагою широкого кола науковців. Актуальність вивчення її життєвого шляху та творчої спадщини зростає в умовах входження України до європейського культурного простору.

– проблема встановлення історичного прототипу головного героя роману Е. Войнич «Овід», попри намагання дослідників висувати різноманітні версії, не вирішена. Хоча в науковій та публіцистичній літературі популяризуються різні точки зору щодо того, яка історична особа вплинула на створення даного образу, цей аспект дослідження літературної спадщини Е. Войнич потребує подальших розвідок.

– існують підстави вважати, що образ Овода створювався письменницею під впливом біографій цілого ряду видатних осіб. До них із різним ступенем вірогідності можуть бути віднесені Христос, Сократ, С. Степняк-Кравчинський, Дж. Гарібальді, Дж. Мадзіні, В. Караулов, М. Войнич, Д. Веневітінов, Ф. Орсіні, А. Кіріазіс.

– окремим напрямом встановлення історичного прототипу головного героя «Овода» є пошук особи, яка вплинула на створення образу Артура Бертон в першій частині твору. Існують вагомі підстави вважати, що прототипом виступив двоюрідний брат письменниці Артур Буль, зовнішні характеристики та особливості характеру якого знайшли відображення в літературному персонажі першого роману Е. Войнич.

– Е. Войнич уникала відповідати на питання щодо реального прототипу Артура Бертон, оскільки бажала утаємничувати постать людини, яка не була відомою публічною особою, проте мала для неї інтимно-особистісне або навіть сакральне значення. Копію портрету італійського чоловіка письменниця зберігала протягом 75 років, оскільки цей образ нагадував Е. Войнич про важливі особисті переживання.

Подальший напрямок дослідження запропонованої гіпотези передбачає більш глибоке вивчення біографії Артура Буля, особливостей його внутрішнього світу й світогляду, історичний та психологічний контекст сприйняття постаті цієї особистості його двоюрідною сестрою, майбутньою письменницею Етель Войнич (Буль).

Список використаної літератури

1. Аджубей А. Войнич живет в Нью-Йорке / А. Аджубей // Комсомольская правда. – 1955. – 2 декаб. – С. 3.
2. Дудина Т. А. Приемы изобразительного искусства в романе Э. Л. Войнич «Овод» / Т. А. Дудина // Актуальные проблемы науки и образования : сб. науч. тр. / под общ. ред. А. В. Шатиловой. – Балашов : Николаев, 2004. – С. 45–46.
3. Мітягіна С. С. Вплив життя та творчості Сократа на формування світогляду головного героя роману Етель Войнич «Овід» / С. С. Мітягіна // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка: Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – Вип. 18. – С. 265–269.
4. Мітягіна С. С. Проблема встановлення історичного прототипу Овода в однойменному романі Е. Войнич / С. С. Мітягіна // П'яті педагогічні читання пам'яті М. М. Дарманського: проблеми освіти в контексті гуманізації суспільства: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2 квіт. 2010 р.). – Хмельницький : ХГПА, 2010. – Т. 1. – С. 127–130.
5. Таратута Е. А. Этель Лилиан Войнич. Судьба писателя и судьба книги / Е. А. Таратута. – М. : Художественная литература, 1964. – 268 с.
6. Arthur Boole (1859–1935) [Електронний ресурс] : сайт «Boole Ancestors & Descendants». – Режим доступу: <http://www.freewebs.com/boole-family/arthurboole.htm>.
7. Charles Boole and his family [Electronic recourse] : сайт «Boole – Ancestors & Descendants». – Mode of acces: <http://www.freewebs.com/boole-family/charlesboole.htm>.

**IN SEARCH OF THE PROTOTYPE OF THE PROTAGONIST
OF THE NOVEL BY ETHEL VOYNICH “THE GADFLY”:
A FAMILY VERSION OF THE ORIGIN OF THE IMAGE OF ARTHUR BURTON**

Summary

A new hypothesis regarding defining a historical prototype of the protagonist of the novel by Ethel Voynich “The Gadfly” is proposed. It is suggested that the image of young Arthur Burton had a real prototype – the writer’s cousin Arthur Boole. It is proved that the similarity between him and the character of the novel embraces both external characteristics and their inner world. A number of arguments in favor of this hypothesis are suggested.

Key words: *Ethel Voynich, Gadfly, Arthur Burton, Arthur Boole, prototype.*

УДК 811.111:81

МОЦНА Л. С.

Хмельницький національний університет

**МЕТАФОРИЗАЦІЯ ЗАГОЛОВКУ ТВОРУ МИСТЕЦТВА:
КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ**

Анотація

У статті розглянуто когнітивний аспект та механізми функціонування заголовків творів мистецтва, проаналізовано функціональні характеристики заголовків та виявлено зв'язок процесів метафоризації із особливостями створення й інтерпретації творів мистецтва.

Ключові слова: *когнітивний аспект, механізми функціонування, етапи метафоризації, функції заголовків.*

Дослідження питання заголовка входить у коло інтересів багатьох лінгвістичних дисциплін, таких як стилістика, лінгвістика тексту, семіотика, граматики, когнітивна лінгвістика. На початку ХХ ст. дослідження заголовка входило в коло питань переважно стилістики й синтаксису. У сучасній науці накопичено досить великий досвід вивчення заголовків із позицій літературознавства та лінгвістики тексту (М. І. Гальперин, Л. Ф. Грицюк, В. А. Кухаренко) [3; 4; 9]. Проводилися дослідження структурно-синтаксичних особливостей заголовка поетичних (Л. Ф. Грицюк, Ю. Ю. Данилова) [4; 5], художніх (Р. А. Будагов, Н. О. Кожина, Д. Н. Медриш) [1; 8; 10], газетних (А. А. Негрышев) [11] творів. Розглядалися проблеми функцій заголовків (Т. В. Васильєва, А. М. Коваленко) [2; 7], роль заголовків у мовленнєвій поведінці (А. М. Калюта) [6].

Подальші спроби вивчення заголовка відбуваються в світлі когнітивних досліджень та присвячені вивченню заголовка тексту як багатофакторного глибинного утворення, форму і семантику якого визначають когнітивні принципи, що лежать в основі його функціонування.

Заголовок є невід'ємною частиною твору мистецтва й розкриває його глибинну сутність. Заголовок як компонент композиційної структури твору має за мету виразити основну